

Погорелова Т.Ф.
м. Київ

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ ПРОКУРОРІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

У статті розглядається проблема формування у майбутніх фахівців системи професійних ціннісних орієнтацій. Автор визначає структуру, зміст та методи професійно – ціннісного виховання майбутніх прокурорів в умовах магістратури. На підставі проведеного дослідження розроблено структуру аксіологічного розвитку особистості прокурора, яка охоплює три рівні: допрофесійний, професійний та післядипломний.

Ключові слова: майбутній фахівець, прокурор, професійні якості.

Вища школа відіграє у системі освіти особливу роль, оскільки має завдання забезпечити суспільство кваліфікованими кадрами для всіх галузей діяльності шляхом передання базових соціокультурних та професійних цінностей.

Різні аспекти сутності та розвитку ціннісних орієнтацій розглядалися такими вченими як: Б.Г. Ананьєв, К.А. Абульханова – Славська, А.А. Бодальов Л.І. Божович, Б.С. Братусь, А.Г. Здравомислов, А.Н. Леонтєв, Б.Ф. Ломов, В.Н. Мясищев, Д.Н. Узнадзе, В.А. Ядов, професійні ціннісні орієнтації вивчалися А.А. Деркачем, Е.Ф. Зеером, Є.А. Клімовим, Г.П. Логіною, А.К. Марковою, особливостями формування професійних ціннісних орієнтацій студентів займалися Л.В. Ведерникова, І.В. Дубровина, М.І. Дяченко, І.Ф. Клименко, Л.Д. Столяренко, Г.Х. Яворська та інші.

Проблема вивчення професійної ціннісної сфери студентів під час набуття певного фаху є дуже актуальною, оскільки мотивація майбутнього професіонала до вибору професії та навчання у вищому навчальному закладі залежать від того, наскільки збалансованими є його особисті та професійні цінності. Від рівня розвитку професійної ціннісної сфери студента повною мірою залежить ефективність його

майбутньої професійної діяльності. Під час оволодіння цінностями професійної культури студент формує своє професійне «Я».

Саме від якості підготовки фахівців з вищою освітою великою мірою залежить майбутнє держави, рівень її інтелектуального та духовного потенціалу. Тому випускник вищого навчального закладу має не тільки отримати певну суму спеціальних знань, а й пройти школу загальнокультурного, морального та професійного становлення. Для досягнення цієї мети необхідно створити ефективну систему професійного виховання, механізм реалізації якої охопив би цілий комплекс взаємодіючих об'єктивних та суб'єктивних, зовнішніх та внутрішніх факторів.

Незважаючи на те, що проблемам виховної діяльності вищої школи приділяється значна увага у педагогічній літературі, поняття «професійне виховання» і досі не має чіткого визначення, яке б охоплювало та розкривало логіку основних елементів цієї системи.

На нашу думку, поняття виховної діяльності вищої школи має бути пов'язаним, перш за все, з професійним формуванням особистості майбутнього фахівця, тому, поняття професійне виховання доречно визначити як специфічно регулятивний процес взаємодії суб'єкту та об'єкту виховного впливу, метою якого є розвиток професійно значущих якостей, приведення ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності та норм поведінки майбутнього фахівця у відповідність з загальнокультурними та етичними вимогами професії [8, 354].

Отже, ціннісно – орієнтаційний аспект розвитку особистості майбутнього прокурора в умовах магістратури є важливою складовою системи його професійної підготовки та має безпосереднє відношення до його професійного самовизначення.

Цінності виступають не тільки як основа формування загально – життєвої стратегії, а й визначають напрям професійного розвитку особистості.

Ціннісні орієнтації визначаються соціальною психологією як спосіб організації особистістю своєї поведінки у відповідності зі свідомими мотивами та фіксованими установками, які перетворились у слові життєві або професійні орієнтири.

Система ціннісних орієнтацій являє собою змістовну сторону сформованості особистості, у який виділяється три основних орієнти: когнітивний, емотивний та поведінковий [3, 258].

Відповідний рівень розвитку всіх трьох складових свідчить про зрілість особистості та є фундаментом таких її якостей як цільність, надійність, відповідність принципам, здатність до здійснення активних вольових

зусиль заради їх реалізації.

Дослідження щодо вдосконалення якості підготовки кадрів для органів прокуратури, яке поводилось протягом кількох років на базі магістратури Національної академії прокуратури України, підтвердило необхідність оновлення підходу до системи формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх прокурорських працівників. Проблема оптимізації цього процесу є надзвичайно важливою та потребує комплексного підходу, який має відповідати перш за все особливостям професійної діяльності прокурора.

Вони є наступними:

- жорстка правова регламентація праці прокурора;
- владний, обов'язків характер його повноважень;
- екстремальний характер професійної діяльності;
- нестандартність професійних завдань, які вирішуються;
- процесуальна самостійність та високий рівень персональної

відповідальності за свої дії та рішення.

Відповідно до Статті 2 Загальних положень Дисциплінарного статуту прокуратури України «працівники прокуратури повинні мати високі моральні якості, бути принциповими і непримиренними до порушень законів, поєднувати виконання своїх професійних обов'язків з громадянською мужністю, справедливістю та невідступністю. Вони повинні особисто додержувати вимог закону, виявляти ініціативу в роботі, підвищувати її якість та ефективність, сприяти своєю діяльністю утвердженню верховенства закону, забезпеченню демократії, формуванню правосвідомості громадян, поваги до законів, норм та правил суспільного життя [2, 181].

Як ми бачимо, особливості діяльності працівників прокуратури є достатньо складними, що вимагає створення та реалізації системи культурно – професійного розвитку майбутнього фахівця в цій галузі ще під час навчання у вищому навчальному закладі. Тобто в процесі моделювання виховного простору особливу увагу треба звернути на визначення цінностей загальнокультурної та професійної сфери.

Система професійного розвитку майбутніх фахівців в умовах магістратури вищого навчального закладу має враховувати специфіку та складність діяльності працівника прокуратури і на свідомому та глибинному рівнях. мати в своїй основі професіограму (кваліфікаційні характеристики) прокурора.

Оскільки професіограма прокурорсько-слідчої діяльності, якою користуються відділи кадрів органів прокуратури, являє собою досить складний комплекс вимог до професійних властивостей працівника

прокуратури, а більшість цих якостей можна розвинути тільки під час здійснення активної професійної діяльності та набуття досвіду, постає питання розробки та впровадження в практику виховної діяльності магістратури вузу професіограми випускника академії прокуратури.

Під час проведення нашого дослідження з метою визначення професійно значущих якостей та ціннісних орієнтацій майбутніх працівників прокуратури, які можливо розвинути у студентів магістратури академії, ми опитали керівників обласних та районних прокуратур, прокурорів – практиків, слідчих та викладачів академії прокуратури (біля 600 чоловік).

На основі отриманих даних нами було виявлено найбільш важливі, на думку респондентів, професійні якості, а також складові поняття «професійна культура прокурорського працівника» та складено професіограму випускника академії прокуратури. Що стосується основних складових професійної культури працівника прокуратури, то вони розподілились наступним чином згідно рейтингу:

- дотримання у різних професійних ситуаціях вимог професійної етики – 72%;
- усвідомлення того, що людина є вищою цінністю професії прокурора – 44%;
- ввічливе, доброзичливе, толерантне ставлення до колег – 32%;
- прагнення досконало оволодіти наукою та мистецтвом професії – 24%;
- професійно – мовленева культура спілкування – 18%.

Таким чином, прокурори поставили на перше місце такі професійно – культурні цінності, як вміння дотримуватись у будь яких ситуаціях норм професійної етики та усвідомлення людини як вищої цінності прокурорської професії. Це свідчить про збалансованість у свідомості фахівців соціальних та професійних цінностей.

Урахованням вищезазначених даних було складено професіограму випускника магістратури, яка містить різні рівні щодо формування особистості майбутнього прокурора. Розберемо їх детальніше.

Епистемологічний рівень: добре знання положень чинного законодавства, нормативно – правової бази, керівних матеріалів та вміння правильно застосовувати їх у своїй навчальній та майбутній професійній діяльності.

Когнітивний рівень інтелектуальних властивостей: добре розвинена пам'ять, висока концентрація уваги, логічність, гнучкість та творчий характер процесу мислення, вміння сприймати інформацію, робити її аналіз синтез та узагальнення.

Рівень емоційно – вольової сфери: вольова регуляція власних психічних процесів, високий рівень самоконтролю.

Рівень комунікативних якостей: уміння логічно, аргументовано та переконливо викладати свою думку, здатність налагоджувати контакти з різними людьми в тому числі з колегами, здібності розуміти психічний стан людини та застосовувати загальнокультурну модель спілкування з оточенням.

Рівень розвитку особистих якостей: відповідальність, дисциплінованість, цілеспрямованість, уважність, поміркованість та твердість у прийнятті рішень, критичність, працьовитість.

Рівень сформованості організаторських здібностей: здатність обирати пріоритетні напрямки роботи, спланувати та ефективно організувати свій робочий час та дозвілля, вміння ефективно діяти в складі студентської групи, курсу, академії залежно від характеру завдань та специфіки ситуації, прагнення до постійного вдосконалення свого культурного та професійного рівня.

Аналіз цих рівнів дав нам можливість визначити основні соціальні характеристики, які доповнюють професіограму випускника магістратури. До них ми відносимо високий рівень правосвідомості та соціальної відповідальності майбутнього прокурора, нормативність його поведінки та повага до людської особистості.

На підставі вищезазначеного нами створено модель професійно-аксіологічного розвитку майбутнього прокурора, яка складається з трьох етапів:

- *I етап* - допрофесійний (профорієнтаційний період до початку навчання в магістратурі);
- *II етап* – професійний (період підготовки в магістратурі);
- *III етап* – післядипломний (проходження практики та згодом здійснення трудової діяльності в органах прокуратури).

На першому етапі відбувається розвиток у майбутніх прокурорів чіткої уяви про особистість професіонала та предмет його діяльності, а також вживаються заходи щодо усвідомлення ними ціннісних орієнтацій професії.

Ідеться про розуміння студентами магістратури того, що морально – естетичні цінності діяльності прокурора полягають не тільки у зовнішніх атрибутах професії (охайному одязі, гарно оформленому робочому місці), а й у таких особистісних якостях, як високий рівень інтелектуального розвитку, широкий світогляд, відповідальність, самодисципліна, загальна та професійна культура поведінки та спілкування.

Другий етап професійного розвитку фахівців прокуратури пов'язаний зі свідомим засвоєнням ними моральних вимог професії та формуванням етичних мотивів майбутньої професійної діяльності. Це вимагає поглибленого розуміння філософської концепції професії, згідно якої людина є її вищою цінністю, а прокурорська діяльність дає можливість застосовувати закон для захисту прав людини і таким чином реалізувати загальнолюдські гуманні цінності.

На третьому післядипломному етапі іде корекція моральних аспектів професійної поведінки магістранта та закріплення на рівні потреби у професійному самовдосконаленні. Надамо структуру всіх трьох етапів професійно – аксіологічного розвитку особистості майбутнього прокурора (див. рисунок 1):

Рис. 1. Структура аксіологічного розвитку особистості прокурора

Саме в цей період свого професійного розвитку фахівець прокуратури має усвідомити, що професія прокурора є для нього вищою цінністю, оскільки дає можливість на основі знання та морального застосування закону допомогти захистити свої права окремій людині або суспільству в цілому, а також зробити внесок у здійснення загальнокультурних гуманних цінностей людства шляхом

досконалого оволодіння наукою та мистецтвом цієї професії.

Кожен з цих етапів професійно-аксіологічного розвитку особистості професіонала передбачає перехід магістранта на більш високий рівень особистісної та професійної зрілості.

На наш погляд, завданням педагогічного колективу кожної кафедри має стати чітке усвідомлення структури та можливостей формування професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців прокуратури, що забезпечить аксіологічність навчально – виховного процесу, тобто його ціннісну наповненість.

Реалізація цієї мети неможлива без активного використання ефективних форм та методів навчання, яке полягає у забезпеченні проблемності та діалогічності лекційних, семінарських та практичних занять, проведенні тренінгів, практикумів, ділових та рольових ігор, індивідуальної роботи щодо професійного саморозвитку майбутнього фахівця, створенні у вузі професійно – культурного середовища.

В межах викладання професійно – спрямованих дисциплін викладачі, на нашу думку, мають розглядати професійно – аксіологічний підхід як методологічну основу підготовки майбутнього прокурора, оскільки саме такий підхід є безпосередньо пов'язаним з особистісно – професійним становленням майбутнього фахівця, а також з надійним формуванням його професійно значущих якостей.

Саме в контексті засвоєння професійних цінностей під час навчання в магістратурі у майбутніх прокурорів з'являється розуміння важливості їх професії для суспільства та на свідомому й глибинному рівнях формуються способи реалізації їх професійної місії.

Процес поетапного професійно – аксіологічного розвитку магістрантів має стати

основою для формування у них моральної свідомості, моральних звичок, естетичного почуття до професії прокурора та об'єкту її діяльності, які в практичних ситуаціях трансформуються у здібність до здійснення морального вибору на користь загальнолюдських та професійних цінностей.

Для подальших досліджень з цієї проблеми вважаємо за доцільне більш докладно вивчити методику діагностики та оцінювання рівня сформованості професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців прокуратури.

ПРОБЛЕМА РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ У БУДУЮЩИХ ПРОКУРОРОВ В УСЛОВИЯХ МАГИСТРАТУРЫ

В статье рассматривается проблема формирования у будущих специалистов прокуратуры системы профессиональных ценностных ориентаций. Автор определяет структуру, содержание и методы профессионально – ценностного воспитания будущих прокуроров в условиях магистратуры. На основе проведенного исследования разработана структура профессионально аксиологического развития личности прокурора, охватывающая три уровня: допрофессиональный, профессиональный и последипломный.

Ключевые слова: будущий специалист, прокурор, профессиональные качества.

Література:

1. Закон про прокуратуру: Бюлетень законодавства і юридичної практики України. - № 12. - 2009. - с. 6 – 44.
2. Дисциплінарний статут прокуратури України: Збірник нормативно – правових актів та рекомендацій з питань кадрової роботи в органах прокуратури Вінницької області. – Вінниця. – 2009. - С.181 – 189.
3. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и ценностные ориентации личности /СПб. Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб: Питер, 2000- С. 256-269.
4. Черкач А.А., Зазыкин В.Г. Акмеографический подход в развитии профессионализма государственных служащих. - М.: РАГС, 1999.
5. Климов Е.А. Общечеловеческие ценности глазами психолога. Психологический журнал. -1993. -т.14. - №4. - с.130
6. Семенов И.Н. Акмеология. – новое направление дисциплинарных исследований человека: Журнал Общественные науки и современность. – 1998 №3, с. 134 – 140.
7. Столяренко А.М. Психология и педагогика. Изд. 2, М.: 2006. ЮНИТИ – ДАНА – 527с.
8. Догорелова Т.Ф. Роль культуры та етики в організації навчально – виховної діяльності вищої школи: європейські тенденції та українська перспектива: Вища освіта України - Додаток 3, том 1(8) – 2008. – 528. - С.352 – 358.
9. Догорелова Т.Ф. Формування медико – аксіологічної культури лікарів: зб. матеріалів науково – практичної конференції «Експериментальна педагогіка в ХХ сторіччі». - К.: Вересень, 1996. – С. 103 – 104.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2010 р.